

Posudek diplomové práce
Bc. Kateřina Lébllová
SOCIÁLNÍ MOTIVACE K OCHRANĚ PŘÍRODY V ČR
DO ROKU 1956:
ANALÝZA VYBRANÝCH (CHRÁNĚNÝCH) ÚZEMÍ
Fakulta humanitních studií University Karlovy v Praze
katedra sociální a kulturní ekologie, 2012

Úvod

Historii ochrany přírody a krajiny na území České republiky je stále poněkud překvapivě věnována poměrně malá pozornost. Shrnujících prací, jež by se věnovaly problematice skutečně komplexně a metodologicky jednotně, je pramálo a většina publikací se zabývá vždy jednotlivým územím, obdobím nebo určitým konkrétním aspektem. Je proto zřejmé, že snaha o celostní příspěvek k dlouhodobé ochranářské historii je stejně chvályhodná, jako v rozsahu a možnostech diplomové práce plně neuskutečnitelná. Práce, kterou autorka textu Bc. Kateřina Lébllová přesto podstoupila, je proto obdivuhodná jednak rozsahem, dále originálním metodickým řešením a konečně i nesporným obsahovým přínosem.

1. Obsahová stránka

Původní záměr zpracovat komplexněji historii ochrany přírody a krajiny (dále i „ochrany“) v České republice jsem již označil jako neproveditelný. Autorka proto dlouho a velmi svědomitě konzultovala možnosti diplomové práce; výsledkem byla dohoda na projektu diplomové práce, který omezuje původní záměr časově, prostorově a částečně i věcně. Dějiny vědomé, cílené ochrany jsou v práci časově omezeny zdola svými počátky (s dohledatelnými doklady) a shora zcela logicky prvním českým zákonem o ochraně, tedy rokem 1956. Prostorové omezení je jakousi kvadraturou kruhu: práce arbitrárně vychází ze současného rozdělení republiky na kraje a v každém z nich si vybírá přibližně srovnatelný počet zkoumaných případových území. Kritériem není jen časová priorita, ale částečně i dostupnost dat. Konečně věcné omezení se ve shodě s původním ideovým zadáním Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky týká zvláštního zpřesnění historického výzkumu na aspekt psychosociálních motivací iniciátorů ochrany, dosti důsledně s porovnáním pozdějšího vývoje, tedy s hodnocením cennosti území z dnešního pohledu. (Drobná výtka: autorka se skutečně zabývá psychosociálními motivacemi a také je tak v textu pojmenovává; titul práce jako pravděpodobný relikv starších verzí je tedy poněkud nepřesný).

Práce je klasicky členěna na teoretický a empirický oddíl. V prvním se autorka chronologicky zabývá ochranou (nejen) na území České republiky, přičemž neopomíná snad žádnou podstatnou okolnost. Některá témata (les) by bylo možné zpracovat ještě hlouběji, což však znemožnil rozsah práce (i tak více než trojnásobně překročený oproti „normě“), na řadě jiných míst autorka přináší informace, jež rozhodně nejsou běžně známé. Zvláštní pozornost zaslouží již v této části Kapitola „Exkurz: Ochrana přírody jako“, kde se autorka vtípně

vyrovnává s pojmem ochrany přírody (a krajiny) jako takovým a postupně uvádí a komentuje její jednotlivé roviny.

Kapitola pojednávající o motivaci je jedinou (krátkou) pasáží DP, která by mohla být podrobena celkem úspěšné kritice; ne však z hlediska věcné správnosti, ale spíše rozsahu, hloubky a úplnosti. Léblová ji nicméně alibisticky záměrně pojmenovala „Pojem motivace (k ochraně přírody)“, čímž si vytvořila účinný kryt: pro účel zkoumání motivací v ochraně tento vcelku bezchybný výklad opravdu postačí.

Do kapitoly „Empirická část“ pak autorka zahrnuje obecně metodologický exkurs, velestučný popis historiografických (v metodologickém smyslu) postupů, výklad hermeneutiky a dosavadních souvisejících výzkumů a popis konkrétního postupu, který v práci použila. Jemu a závěrům práce se budu věnovat až v závěrečném hodnocení.

Po krátkém úvodu věnovaném logice posloupnosti výkladu následuje defilé jednotlivých případových studií z konkrétních lokalit. První dvě jsou zpracovány podrobněji, ostatní jsou popsány podle jednotné šablony (na počátku vždy přírodovědný popis, následuje historie a motivace a jiné).

Celkový rozsah práce dovršují 142 strany hustě řádkovaných příloh, za něž se přimluvil i autor posudku. Autorce se totiž podařilo shromáždit a utřídit natolik cenný materiál, že by bylo docela prostě škoda jej opomenout; navíc však vhodně podporuje analýzy a důkazní řízení obsažená ve vlastním textu práce.

2. Práce s literaturou

Výčet zdrojů od rozsáhlých knižních až po několikastránkové, ale velmi obtížně dohledatelné, zabírá plných 28 stran. Zahrnuje literaturu metodologickou (snad jen ta mohla být vyčleněna zvlášť), obecně historiografickou, historickou, přírodovědnou, až na poznámku výše přehledně rozdělenou do skupin podle typu zdroje. Vzhledem k charakteru práce z českého prostředí jsou cizojazyčné tituly zastoupeny řídce, vyskytují se zejména v metodologii, znalost jazyka a práce s anglicky psanými texty však autorka dokládá víc než dostatečně. Zejména dohledání „šedé“ literatury v jejím spektru obsahovém i časovém od historických dokumentů a článků až po internetové zdroje zaslouží samo o sobě mimořádné ocenění. Kateřina s ní však i velmi kvalifikovaně pracuje, až na výjimky potvrzující pravidlo dobře interpretuje, parafrázuje i cituje včetně náležitého používání odkazového aparátu.

Literaturu metodologickou a „pomocnou“ zvolila autorka instrumentálně v dobrém slova smyslu: vybrala to nejdůležitější, co jí pomohlo pojem motivace vyložit a vytvořit metodický postup.

Poznatky, ale i výsledky vlastních rozborů dovede (až na několik málo souvětí potvrzujících pravidlo) srozumitelně převyprávět a hlavně metodicky neochvějně směřuje k naplnění titulního záměru práce, v čemž se snad projevilo i vedení školitelem, zatímco preciznost práce a píli vykazovala diplomantka už v celém průběhu studia.

3. Formální stránka

Celkem 263 strany hutného vlastního textu včetně seznamu zdrojů s nevelkým, ale úplným doprovodným materiálem (abstrakty česky i anglicky, klíčová slova, seznam zkratk, seznam literatury; nechybí dlouho připravovaný projekt) i bez příloh násobně překračují požadavky na diplomovou práci; námitku na překročení obvyklého rozsahu je nutné v zárodku odmítnout, protože práce ve standardním počtu stran by prostě obsah nepostihla. Právě téma práce by však uneslo i velký počet ilustrací a snad i lepší dokumentaci tabulkami a grafy. Roli zde zřejmě sehrála únava, ale i obava autorky, aby se čtenáři nepodbížela. Rovněž typograficky je svazek upraven jednoduše, vcelku jednotně a účelně.

Práce není zcela prosta překlepů a chyb; řídké stylistické neobratnosti jsou vesměs zaviněny snahou o zachycení složitějších vztahů na malém prostoru. Proti svému zvyku jsem se vzdal ilustrace jednotlivých pochybení. Práce je totiž nejen rozsahem, ale i obsahem (autorka uvádí řadu etymologických výkladů) a např. frekvencí pomístních jmen s náročným pravopisem tak obtížná, že množství chyb je relativně malé (ač by pro tisk vyžadovala profesionální redakci).

Rukopis je kultivovaný a odborně přesný, včetně terminologie. V seznamu zdrojů jsem nepochopil nebo přehlédl důvod tučného zvýraznění.

4. Celkové hodnocení

K hodnocení práce je třeba znovu předeslat, že skutečně neřeší historii ochrany přírody a krajiny jako takovou. Zabývá se psychosociálními motivacemi ochrany především v době, kdy ochrana jako víceméně cílevědomá činnost a správa teprve vznikala. Tento výzkumný problém se podařilo autorce beze zbytku naplnit, a to přesto, že zjistila, že typologicky jsou zkoumaná území tvořena velkou většinou lesními porosty a že i motivace jsou si prvoplánově podobné. Přesto má originální typologie motivací ochrany, k níž Kateřina dospěla, nepochybně význam, mj. i v aplikaci na současný stav a pro profesionální správu chráněných území.

Velké uznání si zaslouží pečlivost a píle, s níž autorka vyhledávala, shromažďovala, třídila a analyzovala velmi různorodý materiál.

Za nejcennější však, možná překvapivě i pro Kateřinu Léblovou, pokládám metodickou část či stránku práce. Představuje pro mne transdisciplinární i interdisciplinární metodologickou triangulaci, jež byla vyvinuta ve velmi detailních a mnohdy tápavých konzultacích, ale již musela Kateřina provést již sama. Pečlivě zdůvodněná volba a stratifikace takřka stovky zkoumaných území, sběr materiálu, jeho historicko-hermeneutické (protože prováděné „an sich“ i vztažené k určitému cíli [motivace]) analýzy, ale i kombinace „plošného“ výzkumu a multi- (sto-) případové studie, kdy dvě dobře dokumentovaná a podrobněji analyzovaná území jsou brána i vykládána čtenáři jako v podstatě pilotní, to vše umožnilo nejen přinést průkazný výsledek, ale má metodologickou hodnotu samo o sobě.

Kateřina přitom vlastní práci po sobě v nejlepší karteziánské tradici neustále přezkoumává, ověřuje a až nadbytečně se za její omezení, atypičnost nebo přiznanou neúplnost omlouvá (i odtud pramení některá opakování, daná i množstvím materiálu, jež je občas použit vícekrát, ale plně účelně v různých kontextech). I tato badatelská poctivost zaslouží ocenění.

Za příkladné pokládám rozdělení závěrů do tří částí. Po podrobné typologii motivací uvádí autorka Shrnutí (výsledků). V duchu zmíněného sebezpytu pak přezkoumává svůj výkladový rámec a platnost svých zjištění (Diskuse výsledků). Teprve pak následuje vlastní Závěr práce, kde se Kateřina již nezamýšlí nad platností, ale významem svých zjištění a možnostmi a smyslem jejich uplatnění v praxi.

Shrnutí hodnocení

Vzhledem k okolnostem, jež jsem vysvětlil, není práce prosta chyb. Proto se domnívám, že ji nelze ocenit plným počtem bodů.

K obhajobě navrhuji zodpovědět otázku, v čem jsou si podle autorky současné a byvší motivace k ochraně přírody a krajiny podobné a v čem se liší. K naznačené odpovědi pak doplnit, zda by pokládala za vhodnou i motivaci ekonomickou (i pro vlastní správu území: např. zpoplatnění nejcennějších zážitkových tras s průvodcem).

Posudek diplomové práce „Bc. Kateřina Lébllová: Sociální motivace k ochraně přírody v ČR do roku 1956: analýza vybraných (chráněných) území“

Pro mimořádnou pracnost, průkaznost zjištění, metodickou originalitu a původnost však rád **doporučuji předloženou diplomovou práci k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně s 18 body.**

Srbsko 16. října 2012

PhDr. Ivan Rynda